

===== Miklós Dániel =====

/// Megfigyelések egy túrtté vált sportágról

Carlo Passalacqua és a rögbi meghonosítása
Magyarországon a belügyi iratok tükrében

=== Bevezetés

A rögbit Magyarországon gyakran összekeverik az egyre népszerűbb amerikai focival, vagy egyszerűen csak egy nagyon durva sportnak tekintik. Ezek a sztereotípiák, tévesztések a filmekben, az irodalmi művekben is tetten érhetőek. A bonyolult szabályrendszer miatt a rögbi Magyarországon nem tett szert igazán nagy népszerűsége – és akkor még nem is szóltunk arról, hogy az angol terminológia a labdarúgáson belül a rögbi két nagy válfaját különbözteti meg: az unióost (rugby union) és a ligarögbi (rugby league). A tizenhárom főből álló csapatokkal játszott ligarögbi meghonosítására egészen a közelmúltig nem történt kísérlet Magyarországon. Jelen írásban a rögbi szó említésekor az előbbi, tizenöt fővel játszott változatról esik szó.

A rögbi nem eresztett gyökeret Magyarországon, noha a meghonosítással többen, többször is próbálkoztak az 1890-es évek végétől kezdődően. Különösen a kommunista hatalomátvételt követő időszakban volt nehéz a helyzete, amikor a lapok életveszélyes imperialista sportágnak titulálták, gyakran összemosva az amerikai focival. A váratlan változás az 1960-as évek legvégén következett be. Ekkor a budapesti olasz nagykövetség konzuli osztályán szolgálatot teljesítő Carlo Passalacqua kívánt egyik hobbijának, a rögbinek hódolni. Mivel akkoriban hazánkban nem volt rögbicsapat, ő maga kezdte el a sportág alapjait lerakni. A magyar hatóságok – más okból – alapos figyelemmel követték a tevékenységét. Ennek köszönhetően keletkezett az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) fellelhető, Passalacquára vonatkozó iratanyag, amely nagyon fontos forrása a sportág magyarországi – ma már mondhatjuk utólag: sikeres – meghonosítási kísérletének, és egyúttal azt a folyamatot is bemutatja, hogy miként vált tiltottból megtúrt sporttá a rögbi Magyarországon.

= = = A rögbi Magyarországon Carlo Passalacqua fellépéséig

Magyarországon az association football (magyar néven labdarúgás, ami félrevezető lehet, mivel a rögbi is a labdarúgás egyik változata, lásd: rugby football) honosodott meg a két azonos gyökerű, angliai eredetű labdajáték közül. A sportágakról jelenlegi ismereteink szerint elsőként 1879-ben Molnár Lajos írt az *Athletikai gyakorlatok* című könyvében, amely illusztrációt is közöl a rögbi- és a futballcsapatok által használt labdákról – igaz, a két játékszert rosszul mutatja be a szerző: a tojásdad alakúnál a labdarúgás, a gömb alakúnál a rögbi szó szerepel.¹ A labdarúgás az 1890-es években érkezett meg Magyarországra,² és villámrajtot vett. Ennek az lehet az oka, hogy közérthető, egyszerű szabályrendszerrel rendelkezik, és gyakorlatilag bárhol játszható.

Már ebben az évtizedben hírt adott arról a sportsajtó, hogy a rögbi világában milyen tornákat, mérkőzéseket rendeznek, noha a sportot még nem úzték Magyarországon. Az első, Magyarországon játszott mérkőzésre 1906 szeptemberében került sor: ekkor két, Fiumében horgonyzó brit hadihajó legénysége játszott egymás ellen szabályos keretek közt.³ Az eseményre kevés sportszerető ember kapta fel a fejét. Ennél nagyobb híre volt a Rosslyn Park monarchiabeli túrájának 1912 tavaszán. A mai napig működő angol csapat 1912-ben, a sportágat népszerűsítendő, útra indult, amely során Prágában, Budapesten és Bécsben játszott bemutató mérkőzéseket egy cambridge-i és oxfordi diákokból álló vegyes válogatott ellen.⁴

A nagy hírverést kapó, 1912. április 11–12-én játszott mérkőzésekről először pozitív beszámolókat lehetett olvasni, azonban a rögbi nem terjedt el Magyarországon. Ebben az első világháború kitörése is közrejátszhatott, valamint az, hogy a labdarúgáshoz képest durvábbnak tűnt a játék menete, a szabályok pedig bonyolultak voltak az egyszeri néző számára. A második világháború előtt a rögbi szerepe marginálisnak mondható a magyar sportéletben, felbukkanásának nyomai mégis jól kimutathatók.

Ilyen nyomnak nevezhető, hogy az első világháborút követően Mannó Leonidas a Szúnyogszigetre (ma: Népsziget) tervezett nemzeti sportkomplexumában a rögbi és a krikett szintén játéktérhez jutott volna. Az elképzelés azonban a húszas évek elején pénzügyi okokból nem valósult meg.⁵ Budapesten 1935-ben a Főiskolai Világbajnokságon francia–német bemutató mérkőzést láthattak a nézők, amely 10-10 perces félidőkből állt. A látottakat „igen nagy tetszéssel fogadta”⁶ a nézőtér. Az MTI és az új

1 = = Molnár, 1879: 266.

2 = = Zeidler, 2012: 92–93.

3 = = *Sportvilág*, 1906. szeptember 9., 304–305.

4 = = A Rosslyn Park túrájáról lásd bővebben: Miklós, 2017: 121–123.

5 = = Zeidler, 1997, 16–17.

6 = = *MTI Sportkiadás*, 1935. augusztus 11.

médium, a rádió is közvetített a *Five Nations* torna⁷ történeiről. A *Délmagyarország* beszámolt egy uniós rögbi bemutató szegedi előadásról 1934-ben, amelyet nagyszámú közönség kísért figyelemmel.⁸ Az előadó Pluhár István volt, a korszak egyik szakírója, aki a *Testnevelés* című folyóiratban is írt a sportágról.⁹ Pluhár Hadházy Dezsővel közösen Debrecenben is tartott előadást a „*rugdob (rugby) játékról*”.¹⁰

1945 után Magyarországon érezhetően „imperialista” sportként tekintettek a rögbire. A *Dunántúli Napló* 1957-ben brutális és durva sportként jellemzi, amely bár „*újra lendületet kapott Nyugaton*”, de ami a magyarokat illeti, „*mi inkább megmaradunk a csendes és finom labdarúgás mellett*”.¹¹ Gyakran pedig az is előfordult, hogy a rögbi az amerikai focival mosták össze. A magyar álláspont rövid bemutatása mellett azért arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy más szocialista országokban egyáltalán nem voltak ennyire elutasítók a sportággal szemben.

Csehszlovákiában a rögbi az 1920-as években vert gyökeret: a Franciaországból hazatérő Ondřej Sekora újságíró és František Ruber voltak a sportág beindítói Brünnben.¹² A folyamatos fejlődést az 1948-as kommunista fordulat sem akasztotta meg, sőt 1951-ben írtak ki először utánpótlás-bajnokságot az országban.¹³ Romániában 1913-ban alakult meg az első rögbicsapat, majd a válogatott 1924-ben már olimpiai érmet is szerzett.¹⁴ A kommunista hatalom itt sem tünteti el a sportágot, így az 1970-es, 1980-as években a román rögbi az európai élvonalhoz tartozott, s csak 1989 után esett vissza jelentősen a játék nívója.

Amint látható, a rögbire vonatkozóan nem volt egységes „elutasítási politika” a keleti blokk országokban, 1967-ben az ismert tesztpilóta, Vlagyimir Iljusin megalapította a szovjet szakági szövetséget, amelynek első elnöke is lett egyben.¹⁵ Közvetlen bizonyíték nincs rá, de lehetséges, hogy a magyar belügyi vezetés a szovjet lépés miatt volt elnézőbb Carlo Passalacquával, aki a korábbi kísérletek ellenére meghonosodni képtelen sportághoz keresett játékosokat 1969-ben.

7 = = Az uniós rögbi legpatinásabb sorozata, amely 1883-ban a brit koronához tartozó országok (Anglia, Írország, Skócia, Wales) bajnokságaként indult, Home Nations néven. Az évente megrendezett tornához 1910-ben csatlakozott Franciaország, ezzel vált Öt Nemzetté az elnevezés. 2000-ben Olaszországgal bővült a résztvevők listája, azóta Hat Nemzetként fut a megmérettetés.

8 = = *Délmagyarország*, 1934. május 13., 6.

9 = = Pluhár, 1938: 340–341.

10 = = Ecsedi–Sőregi, 1935: 70.

11 = = *Dunántúli Napló*, 1957. szeptember 5., 6.

12 = = *75 let...*, 2001: 22.

13 = = Uo. 28.

14 = = Áros, 1980: 323.

15 = = Sportszervezői tevékenységéért a sportág világszervezete 2013-ban beválasztotta a Hírességek Csarnokába. Lásd <http://en.espn.co.uk/scrum/rugby/player/177917.html> (utolsó letöltés: 2019. október 14.).

= = Carlo Passalacqua a belügyi iratok alapján

Az ÁBTL-ben őrzött, Carlo Passalacquáról szóló két dossziéból meglehetősen sok információ olvasható ki az olasz követségi dolgozó életére vonatkozóan. Fontos ugyanakkor leszögezni: jelen írásnak nem elsődleges célja a jelentéstevők és a tartó-tisztjeik motivációinak felgöngyölítése, sem az, hogy miként működött a belügyi apparátus egy külföldi diplomata megfigyelése során. A fő cél az, hogy a kérdéses jelentések milyen információkat tartalmaznak a magyarországi rögbi meghonosításáról – így a dokumentumokat sporttörténeti jelentőségük szempontjából fogjuk vizsgálni.

Mi tudható meg a célszemély életéről? Az állambiztonsági iratokból kiolvasható, hogy Passalacqua 1931-ben, Rómában született, apja az 1960-as években az Olasz Külügyminisztérium technikai osztályát vezette, 1945 előtt Budapesten, majd a második világháborút követően Moszkvában szolgált.¹⁶ Carlo Passalacqua jól beszélt magyarul, mert amikor apja Budapesten dolgozott, ő maga az itteni olasz gimnáziumban tanult.¹⁷

A jelentésekben a szakmai karrierjéről, munkaköréről is találhatóak információk: 1966. május 2-tól dolgozott Budapesten, az olasz nagykövetség konzuli osztályán. Ezt megelőzően az NSZK-ban, a nyugat-berlini, valamint a hannoveri olasz konzulátusokon teljesített szolgálatot. A forrásanyagban konkrét adat nem áll rendelkezésünkre, de valószínűleg az utóbbi városban ismerhette meg élettársát, akivel Budapestre költözött: a hannoveri illetőségű Frederikától egy lánya született. Felelőségétől, akitől különváltan élt, további három gyermeke volt.¹⁸ Tényleges feladatairól egy jelentés is számot ad: *„Passalacqua a gondnoki teendőkön kívül (a követség és a rezidencia épületével kapcsolatos javítási, takarítási stb. munkák, szén beszerzése stb.) jelenleg a konzuli archívum munkáinak egy részét is elvégzi: a Rómába menő futár és általában a kimenő posta regisztrálását és elküldését intézi. Nyáron a turista vízumoknál is segít, ha Tomarelli szabadságon van, az ő munkáját végzi.”*¹⁹

Passalacquát az egyik jelentéstevő a kollégáival szívélyesen viselkedő emberként mutatta be, aki azonban durván bánik a magyar ügyfelekkel.²⁰ Egy másik személy a diplomatáról úgy nyilatkozott, hogy politikai téren átlagos ismeretekkel bír, a közgazdaság terén tájékozatlan, ugyanakkor régi fegyverekből saját gyűjteménye van,

16 == ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/1. Javaslat Carlo Passalacqua beszerzésére, 1966. május 17. Megjegyzés: egy másik jelentés szerint édesapja még 1945 után is Budapesten dolgozott az olasz missziónál.

17 == ÁBTL 3. 1. 5. O-11719. „Forintos” jelentése, 1966. május 12., az Olasz Iskoláról lásd Józsa–Pelles, 1999.

18 == ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/1. Javaslat Carlo Passalacqua dossziéjének megnyitására, 1966. szeptember 24.

19 == ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. Kivonat „Tóth Júlia” jelentéséből, 1971. március 31.

20 == ÁBTL 3. 1. 5. O-11719. „Forintos József” jelentése, 1966. június 30.

amelyet a lakásában őriz.²¹ Egy harmadik illető úgy értékelte őt, mint aki „rendkívül okos ember, de elég egyszerű”. Élettársáról pedig ugyanő elmondta: „okos, művelt asszony és rendkívül ravasz.”²²

A Néphadsereghez besorozott korábbi rögbijátékosok Passalacqua nagyvonalúságáról beszéltek: egyikük előadta, hogy csapattársaival és az olasz diplomatával egy alkalommal az éjszakába nyúlóan egy budafoki borospincében szórakoztak, utóbbi azonban nem engedte, hogy a számlát közösen rendezzék, hanem ő hívott meg mindenkit.²³ Egy másik korábbi rögbis pedig arról beszélt, hogy edzések után az árpádföldi vendéglőbe vagy a Budapesti Spartacus éttermébe hívta őket, ahol állta a fogyasztást. Emellett a sportfelszerelés és a labdák árát is csak részben fizették neki vissza.²⁴

Hogy miért került a belügy figyelmébe a nagykövetség konzuli osztályának dolgozója? Ez szintén kiderül Passalacqua anyagából. Nem a rögbi volt az, amely felkeltette az állambiztonság érdeklődését, sokkal inkább ismeretségi köre és különböző csencselései. A sportággal csupán 1969-ben kezdett el foglalkozni, míg az állambiztonság már 1966-ban megnyitotta a dossziéját: Magyarországra érkezését követően a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökségének 3-c alosztálya úgy vélte: Carlo Passalacqua „Magyarország-ellenes” tevékenységet végez, mivel kémgyanús személyekkel találkozik. Ezért javasolták esetében a személyi dosszié indítását.²⁵ Beszervezése már 1966 májusában felmerült: ettől kezdve „Baumgarten” néven illették, vizsgálatát pedig meg is kezdték.²⁶ 1967-ben az alosztály már arra készült, hogy a különböző ügyleteket, üzérkedéseket felhasználva mind ellene, mind a diplomáciai védettséget nélkülöző élettársával szemben realizálják az ügyet. Utóbbi esetben számítottak arra, hogy magától fog felajánlkozni a magyar szervek számára, hogy élettársát megvédje.²⁷

= = = A rögbi és a belügy

Passalacqua mint sportszervező mégis érdekessé vált a hatóságok számára. Erre utalhat, hogy a személyére vonatkozó két kötet közül a másodikban főleg a rögbire (csapatszervezés, játékosok, külföldi kapcsolatok stb.) vonatkozó információk találhatóak meg, míg az elsőben leginkább a különböző ügyleteiről olvashatóak jelentések, feljegyzések. Ennek az oka az lehet, hogy magyar fiatalokkal került kapcsolatba, akik sok esetben középiskolásként ismerkedtek meg a sportággal, majd miután kikerültek az iskolapadból, behívójukat megkapva katonaként szolgáltak. Több jelentésben

21 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/1. „Kenyeres” jelentése, 1967. március 6.

22 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. Kivonat „Aknavezető” jelentéséből, 1970. december 2.

23 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. Cs. S. jelentése, 1969. december 1.

24 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. U. Sz. jelentése, 1970. február 14.

25 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/1. Javaslat Carlo Passalacqua dossziéjának megnyitására, 1966. szeptember 24.

26 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/1. Javaslat Carlo Passalacqua beszervezésére, 1966. május 17.

27 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/1. Jelentés „Baumgarten” ügyéről, 1967. augusztus 7.

ugyanakkor az olvasható, hogy a Néphadseregben szolgáló volt játékosokkal folytatott beszélgetések során témaként csupán marginálisan került elő a katonaság vagy a honvédelem.

A hatóságok nemcsak élettársán keresztül,²⁸ de más módon is próbálták a bizalmába férkőzni, ezért is hagyták, hogy sportszervezőként működjön, tevékenységét nem akadályozták. Ezt a feltevést erősíti, hogy a diplomatáról tudták, szabadidejében nemcsak rögbivel, hanem sportlövészettel is foglalkozik. A Belügyminisztérium 1966-ban megvizsgálta annak a lehetőségét, hogy Passalacqua sportlövő-engedélyt kapjon, amelynek további célja volt: operatív tisztet kívántak mellé beszervezni.²⁹ Az engedélyt végül nem kapta meg, amit érthetetlennek tartott később. Mivel így a lövészettel nem tudott foglalkozni, inkább másik kedvence, a rögbi felé fordult, és nekilátott a csapatszervezésnek.³⁰ Korábbi szolgálati helyein (Berlinben és Hannoverben is) volt lehetősége a rögbizésre.³¹ Egy ízben azt mondta a játékosainak, hogy tizenhat éven át „profiskodott”.³² Érthető, ha Budapesten is hódolni kívánt a sportágnak, ám arra csapat hiányában nem volt lehetősége – szerveznie kellett hát egyet.

Passalacqua sportszervezői tevékenységének első nyoma az *Esti Hírlap* 1969. április elsejei számában tűnik fel, amelyben Lantos Gábornak a diplomatával készült rövid interjúja volt olvasható. Ebből kiderült, hogy a budapesti Vörösmarty Gimnáziumban egy hónapja folynak az edzések keddenként Cziráky József testnevelő tanár közreműködésével.³³ Passalacqua megemlíti, hogy korábban a *Magyar Ifjúság*-ban olvasott Hámosi Tibor tollából egy cikket,³⁴ amelynek téves állításait a sportág agresszivitásáról határozottan visszautasította, egyben különbséget is tett az amerikai futball és a rögbi között. Utóbbi kapcsán kiemelte, hogy a sportágot a szocialista országokban is űzik. Passalacqua nyilatkozatának eredményeként valaki jelentkezett a

28 == Jelen írásban nem térünk ki a „kerülőút” bemutatására, azonban annyit mindenképp érdemes megjegyezni, hogy a Passalacquáról vezetett első dossziében több olyan jelentés olvasható, amelyben a hálózati személyek arról számolnak be, hogy egyes ügyletek, pénzváltások során miként egyeztettek élettársával, hogy aztán ma-gával az olasz követség munkatársával is kapcsolatba kerüljenek.

29 == ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/1. Intézkedési terv „Baumgarten” ügyében, 1966. szeptember 8.

30 == ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. Kivonat „Aknavezető” jelentéséből, 1970. december 2.

31 == ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. U. Sz. jelentése, 1970. február 14.

32 == A jelentésben szereplő „profi” szó az informátor vagy a jelentést átvevő személy tévesztése lehet: a sportág 1995-ig amatőr keretek közt működött, tehát Passalacqua sem kapott pénzt a pályára lépéséért. A szóhasználat arra utal, hogy valódi tétmérkőzéseken is játszott az olasz nagykövetség munkatársa. Ezt megerősíti Passalacqua nyilatkozata az *Esti Hírlap*nak, amelyben arról beszélt, hogy korábban az olasz és a nyugatnémet bajnokságban is játszott. 2. dosszié 40-904/70 melléklete, valamint *Esti Hírlap*, 1969. április 1., 7.

33 == *Esti Hírlap*, 1969. április 1., 7.

34 == *Magyar Ifjúság*, 1969. március 28., 22.

csapatba,³⁵ de Hámori Tibor is reagált a „*markáns arcú olasz*” szavaira a folyóirat következő számában.³⁶

Cziráky és Passalacqua kapcsolatának pontos eredetére az ÁBTL-ben őrzött anyagokból nem derül fény, azonban egy jelentéstevő arról nyilatkozott, hogy valószínűleg Lantos Gábor mutatta be őt a középiskolai tanárnak.³⁷ A sportújságíró és a diplomata ismeretségének eredetére azonban egy másik dokumentum adhat magyarázatot: egymás szomszédságában laktak, és jó viszonyt ápoltak egymással.³⁸ Egy játékos később visszaemlékezve arról beszélt, hogy Passalacqua Hámorival is ismeretségbe került.³⁹

A rögbisek létszáma gyorsan gyarapodott: 1969 tavaszán a Vörösmarty Gimnázium tanulóihoz árpádföldiek is csatlakoztak, és itt, a XVI. kerületben játszották le az első edzőmérkőzéseiket. Ezekre a találkozókra vasárnaponként egy olyan pályán került sor, ami tizenöt éve hevert kihasználatlanul – ezt szóbeli engedélyt követően használhatták.⁴⁰ Egy másik dokumentumból kiderül: az 1969. május 5-én megrendezett edzőmeccsen a két csapat összecsapását 15–20 néző láthatta, a játékosok pedig egy család házát használták öltözőnek.⁴¹

A következő néhány hónapban tovább folytatódott a sportág szervezése. A békecsabai Központi Tiszthelyettes Iskola egyik hallgatójára hivatkozva Stefanik János rendőr alezredes nemcsak arról írt 1969. december 11-én kelt jelentésében, hogy az illető szeptember folyamán megismerkedett Passalacquával, hanem arról is, hogy az illetékes hatóságok engedélyezték az edzéseket,⁴² amelyek ekkor már nemcsak a Vörösmarty Gimnáziumban, hanem Rákospalotán és Pécelen is zajlottak.⁴³ Utóbbi kerületben és településen is alakultak csapatok, 1970-ben pedig már összesen hat egyesület létéről lehet beszélni.⁴⁴

35 == ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. U. Sz. jelentése, 1970. február 14.

36 == *Magyar Ifjúság*, 1969. április 4., 23.

37 == ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. Kivonat egy 1969. május 13-án kelt jelentésből, 1969. május 19.

38 == ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. Informátori jelentés egy Carlo Passalacquánál tett látogatásról, 1969. október 14.

39 == ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. Kivonat „Aknavezető” jelentéséből, 1970. december 2.

40 == ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. Kivonat egy 1969. május 13-án kelt jelentésből, 1969. május 19.

41 == ÁBTL 3. 1. 5. O-147202, „Paul” jelentése, 1969. május 19.

42 == Ezek kilétére azonban nem derül fény a jelentésből.

43 == ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. Sz. J. Carlo Passalacquáról, 1969. december 11.

44 == Árpádföld, Palota SC, Erzsébeti Spartacus, MTK, Szakipari SE, Péceli Spartacus, Veregyháza. Lásd Bene, 2016: 14. Vida-Szűcs Lajos, korábbi játékos, a *Magyar rögbi-történelem* honlap üzemeltetője a hétcsapatos felsorolást pontosította: az árpádföldiek Pécelen játszottak, majd itt alakult meg belőlük a Spartacus, így hat csapat jött létre 1969–70 folyamán. A péceli klub megalapításáról a *Népsport* is közölt rövid hírt. Lásd *Népsport*, 1969. október 14., 6.

Az iratokban szereplő edzőmérkőzések után 1970. május 9-én sor került az első hivatalos megmérettetésre a Kőér utcai pályán, ahol a Pesterzsébet csapott össze a Péccel. Hogy a rögbi előrelépett az elismertség terén, az is bizonyítja, hogy az MSZMP központi lapja, a *Népszabadság* közölt rövid beharangozót, majd rövid tudósítást a meccsről.⁴⁵ A napilap által bemutatónak titulált mérkőzés 21–21-es végeredménnyel zárult, a játék menetéről pedig kiemelték, hogy az korántsem olyan durva, mint az „amerikai rögbi”. Hosszabb tudósítást nem egy budapesti, hanem a szegedi központú regionális lap, a *Délmagyarország* közölt a mérkőzésről május 13-i számában.⁴⁶

A mérkőzésnek van nyoma Passalacqua dossziéjában is. Az egyik korábbi játékos, aki Szegeden szolgált katonaként 1970 tavaszán, arról nyilatkozott, hogy a diplomatával telefonon beszélgetett május elején. Passalacqua elhívta őt a kérdéses meccsre, azonban az informátor ezt azzal hátrította el, hogy nem tud biztos eltávozási engedélyt szerezni arra a napra.⁴⁷ A kérdéses személy június 27-én személyesen is találkozott Passalacquával, és ekkor ugyancsak szóba került a bemutató mérkőzés: a nagykövetség munkatársa felemlgette a korábbi játékos számára, hogy jó lett volna, ha pályára tud lépni.⁴⁸

A magyarországi rögbisport szerveződésének következő fontos állomása volt, hogy a csapatok különböző kupaküzdelmekben mérték össze erejüket. Három ilyen sorozat indult 1970–71 folyamán: a Dunakanyar-, a Felszabadulás- és az OKISZ-kupa.⁴⁹ Problémát jelentett ugyanakkor, hogy ekkor még nem létezett a rendszeres bajnokságokat megszervező központi rögbiszövetség. Ezért a kupaküzdelmek kiírása és lebonyolítása a csapatok felelőssége volt.⁵⁰

Ezen a téren nagy előrelépést jelentett, hogy 1971 folyamán létrejött a Magyar Társadalmi Rögbi Bizottság, amelynek székhelye az Építők Móricz Zsigmond Művelődési Háza volt Kőbányán.⁵¹ Az Építők felügyelte a magyar nyelvű szabálykönyv elkészültét is, amely 150 példányban jelent meg, valamint a játékevezetők képzésének az ügyét is sikerült rendezni.⁵² Ez az év a bizottság szervezésével telt el: erről tanús-

45 = = *Népszabadság*, 1970. május 8., 12.; 1970. május 10., 24.

46 = = *Délmagyarország*, 1970. május 13., 8.

47 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. Kivonatok „Aknavezető” jelentéséből, 1970. december 2.

48 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. „Aknavezető” jelentése, 1970. július 12.

49 = = <http://www.ecbservices.hu/RogbitortenelemHuFotoVideoDoksik1970.html>;
<http://www.ecbservices.hu/RogbitortenelemHuFotoVideoDoksik1971.html>
(utolsó letöltés: 2019. október 30.).

50 = = *Népszava*, 1971. szeptember 18., 10.

51 = = Uo.

52 = = Bene, 2016: 43.

kodik egy irat, amely arról számol be, hogy az Építők Rózsa Ferenc Kultúrházában már január 28-án volt egy egyeztetés a szakági szövetség létrehozásáról. Itt Carlo Passalacqua arról beszélt, hogy anyagilag támogatja az alapítást, a csapatok számára pedig nyugat-európai túrát szervezne.⁵³ A szövetség végül nem alakult meg, csupán a bizottság jött létre. Ennek okáról a *Népszavának* Szatmári István, a Magyar Testnevelési és Sportszövetség elnökhelyettese beszélt: „...kétségtelen, hogy a sportág az utóbbi két évben előrelépett, de egyelőre még csak tömegsportnak tekinthető, s így a közeljövőben szövetséget sem kaphat.”⁵⁴

A csapatok számára Passalacqua francia és nyugatnémet (hamburgi) utat helyezett kilátásba, és ezen a téren nem beszélhetett a levegőbe, tekintve, hogy jó nyugat-európai kapcsolatokkal rendelkezett a rögbi esetében is.⁵⁵ Külföldi csapatok azonban már ekkor játszottak a magyar egyesületekkel: az egyik első vendég a Hannover 1878 volt, amely egy magyar vegyes csapat ellen lépett pályára még 1970 augusztusában.⁵⁶ A nyugatnémet csapat látogatása nem lehet véletlen: nagyon valószínű, hogy maga Passalacqua (a csapat korábbi játékosa) hívta meg Budapestre a klubot. Ugyanis korábban több informátor is beszélt arról, hogy a diplomatát korábbi hannoveri játékosársai látogatták meg.⁵⁷ 1971 májusában a tizenegyszeres csehszlovák bajnok Slavia Praha játszott két mérkőzést Budapesten,⁵⁸ majd egy francia csapat, a Toulouse Olympique Aviation Club, a helyi repülőgépgyár egyesülete vendégeskedett Budapesten, szintén két meccsen pályára lépve.⁵⁹

Utóbbi két esetben nincs arra vonatkozó adat, hogy személyes kapcsolatai révén érkeztek Magyarországra a vendégcsapatok. Passalacqua ugyanakkor nemcsak nyugatnémet, hanem francia kapcsolattal is rendelkezett: 1969 decemberében arról beszélt egyik játékosának, hogy nemrégiben járt az RC Toulon csapatánál, ahol beszámolt magyarországi kezdeményezéseiről is.⁶⁰ Emiatt nem lehet véletlen, hogy a magyar csapatok számára egy esetleges franciaországi utazást vetett fel 1971-ben.

53 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. „Péter Pál” jelentése, 1971. február 3.

54 = = *Népszava*, 1971. február 27., 6.

55 = = Jelen írásban a különböző magánocélú adásvételi ügyleteire nem térünk ki, azonban annyit érdemesnek tartunk közölni az iratokra támaszkodva, hogy ezek lebonyolításához rendelkezett külföldön megfelelő ismeretségi hálóval.

56 = = *Népsport*, 1970. augusztus 27., 7.

57 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. „Aknavezető” Carlo Passalacquáról, 1970. április 18.; Cs. S. jelentése, 1969. december 1.; U. Sz. jelentése, 1970. február 14.

58 = = *Népsport*, 1971. május 13., 6.

59 = = Sárközi István, korábbi játékos, játékvezető közlése. <http://www.ecbservices.hu/RogbitortenelemHuFotoVideoDoksik1971.html> (utolsó letöltés: 2019. október 30.).

60 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-14720/2. „Aknavezető” Carlo Passalacquáról, 1970. április 18.

Carlo Passalacqua azonban már nem sokáig tudta egyengetni a magyar rögbi fejlődésének útját: 1971. december 18-án végleg elhagyta Magyarországot.⁶¹ A személyi dossziéjának végén található dokumentum szerint a budapesti szolgálati ideje alatt sok energiát fordította arra, hogy meghonosítsa a rögbit – ez pedig néha a konzulátusi munkájának rovására történt. Az 1966-os „államellenes tevékenységével”, illetve annak gyanújával kapcsolatban feljegyezték: „*Passalacqua operatív ellenőrzése során nem merült fel olyan adat, amely nevezett hazánk elleni ellenséges tevékenységére utalt volna. [...] A személyi dossziében szereplő személyek közül operatív nyilvántartásba vételt nem eszközöltünk és ilyet nem is javasolunk.*”⁶² A dossziét 1972. január 15-én az állambiztonsági szervek lezárták.⁶³

= = = Összegzés

A magyar állambiztonság elsősorban nem Carlo Passalacqua sportszervezői tevékenységére volt kíváncsi, azonban az iratanyag második részében számos olyan jelentés található, amely erre vonatkozik. Az „imperialista” sportágnak titulált rögbi meghonosítására tett kísérlete már önmagában is érdekes lehetett a hatóságok számára, az viszont még inkább felkelthette figyelmüket, hogy a meghonosítandó csapatsport első játékosai középiskolások voltak, akik egy-két évvel később sorkatonaként szolgáltak. Tartottak ugyanis tőle, hogy Passalacqua információt gyűjthet be a Néphadseregről Olaszország számára – erre azonban nem került sor. Az olasz nagykövetség munkatársának beszerzése sikertelen volt, mivel sem ügyleteivel, sem a rögbivel nem tudták kizsarolni belőle az együttműködést. Sőt, maguk az illetékes rendőrtisztek vonták le az öt évig tartó megfigyelés után a következtetést, hogy Passalacqua nem végzett „államellenes tevékenységet”.

A megállapítást kifordítva ugyanakkor elmondható: a magyarországi sportélet felpezsdítése érdekében viszont igenis tevékenykedett. Sok fiatal képes volt megnyerni a rögbi számára, amely végül a diplomata Magyarországról való távozását követően képes volt a saját lábán is megállni (maga Passalacqua a távolból is kapcsolatban maradt magyarországi sporttársaival). Ez korábban egyetlen más próbálkozásnál sem történt meg: a rögbi nem volt képes Magyarországon gyökeret eresztetni, azonban

61 = = Vida-Szűcs Lajos hívta fel jelen sorok írójának a figyelmét arra, hogy 1971. december 18-án a Magyar Társadalmi Rögbi Bizottság bált rendezett a székházában. (A meghívót lásd: <http://www.ecbservices.hu/RogbitortenelemHu/fotodoku1971/19711218EpitokRogbisBalPlakat700.jpg>.) Szintén ugyanő járt utána annak, hogy az eseményen készült képeken Passalacqua nem látható. Az olasz diplomatának valószínűleg sürgősen kellett elutaznia Magyarországról, ha a számára kiemelkedően fontos ügyként kezelt rögbivel kapcsolatos rendezvényen nem volt jelen. Távozásának okairól, körülményeiről azonban az állambiztonsági jelentések nem árulnak el semmilyen információt.

62 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. Javaslat „Baumgarten” dossziéjának a lezárására, 1972. január 15.

63 = = ÁBTL 3. 1. 5. O-147202. Zárólap, 1972. január 15.

Passalacqua szervező tevékenysége nyomán megindult a belső, organikus fejlődés, amely az általa kinevelt játékosok munkájának, kitartásának volt köszönhető.

A sportág magyarországi meghonosításának időszakából kevés forrás (visszaemlékezések, újságcikkek stb.) áll a rendelkezésünkre, ezért fontosnak nevezhető az ÁBTL-ben őrzött, Passalacquára vonatkozó iratanyag, amely ugyan nem a rögbi szervezését volt hivatott dokumentálni, de a sporttörténet szempontjából mégis jól használható.

=== Levéltári források ===

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

3. 1. 5. Operatív dossziék

O-11719 Martino Concas

O-14720 Carlo Passalacqua

=== Sajtó ===

Délmagyarország, 1934. május 13.; 1970. május 13.

Dunántúli Napló, 1957. szeptember 5.

Esti Hírlap, 1969. április 1.

Magyar Ifjúság, 1969. március 28.

Népsport, 1969. október 14.; 1970. augusztus 27.; 1971. május 13.

Népszabadság, 1970. május 8.; 1970. május 10.

Népszava, 1971. február 27.; 1971. szeptember 18.

MTI Sportkiadás, 1935. augusztus 11.

Sportvilág, 1906. szeptember 9.

=== Hivatkozott irodalom ===

75 let..., 2001

75 let českého ragby – 1926–2001. Česká ragbyová unie.

Áros, 1980

Áros Károly: *Sportjátékok könyve*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó.

Bene, 2016

Bene Kálmán: *A magyar rögbi sport története – 1968–1988*. Szerzői kiadás.

Ecsedi–Sőregi, 1935

Ecsedi István – Sőregi János: *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1934*. Debrecen, Debrecen Szabad Királyi Város Déri Múzeumának Kiadványai.

Józsa-Pelles, 1999

Józsa Judit – Pelles Tamás: *A budapesti olasz iskola története. Levéltári dokumentumok tükrében.*

http://web.axelero.hu/pellestamas/Tamas/bpolisk.htm#_Toc189915869
(utolsó letöltés: 2020. február 18.).

Miklós, 2017

Miklós Dániel: Az uniós rögbi magyarországi kezdetei. In: *Nem mindennapi történelem. Válogatás a Napi Történelmi Forrás szerzőinek írásaiból.* Budapest, Gondolat.

Molnár, 1879

Molnár Lajos: *Athletikai gyakorlatok*. Budapest, Szerzői kiadás.

Pluhár, 1938

Pluhár István: Jellemző vonások a nemzetek labdarúgásában. *Testnevelés: Az Országos Testnevelési Tanács hivatalos Szakközlönye*, 5. sz. 340–349.

Zeidler, 1997

Zeidler Miklós: A nemzeti stadiontól a Népstadionig. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából*. 26. kötet. Budapest, Budapest Történelmi Múzeum – Budapest Főváros Levéltára.

Zeidler, 2012

Zeidler Miklós: *A labdaháztól a Népstadionig, Sportélet Pesten és Budán a 18–20. században*. Budapest, Kalligram.

Kulcsszavak

=====

ellenkultúra, hírszerzés, Olaszország

/ A Tolerated Sport under Observation /

Carlo Passalacqua and the launching of the rugby union
in Hungary in the light of the internal security reports

Rugby union is not one of the most popular sports in Hungary although many attempts were made to introduce this code of football in the country in the 20th century. The first successful attempt was made by an employee of the local Italian Embassy, Carlo Passalacqua at the end of the 1960s. Initially, the Hungarian internal security focused on him because of his shady businesses, but later his sports organizer activity also became a subject of their interest. The Historical Archives of the Hungarian State Security keeps two dossiers regarding the activities of Passalacqua. In the second one we can find reports about his work to establish the rugby union in Hungary. Given the scarcity of sources in the era, this dossier contains important information about birth of rugby union in Hungary.
